

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ד, תשי"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ה ע ר ו ת

משה אלטבאואר / עוד על חילוף ג̄ — ר

למאמרו המעניין של מ' זולאי, „העלמה המגממת“.

(„לשוננו לעם“, ל"ד, עמ' 17) על החלפת „ר“ ב-„ג̄“ (רפה) —

הערה והארה מתחום אחר:

כידוע, מופיעות בתוך דברי מחברים עבריים (מפרשים

וכו') בימי הביניים תיבות „בלעז“ (גלוסות), ובין השאר גם

תיבות סלאביות. לגלוסה סלאבית אחת בדברי רש"י, שכתבתי

עליה לפני 25 שנים, יש עניין לנושא של „העלמה המגממת“.

1. *Une glose slave de Raschi: snir* בכתבי-העת הסלאביסטי

, *Revue des Etudes Slaves*, שנה ח', 1928, עמ' 245.

בבארו את הפסוק בדברים ג' ט': „צידונים יקראו לחרמון
שריון והאמורי יקראו לו שניר“ כותב רש"י: „... שניר
הוא שלג בלשון אשכנז ובלשון כנען“.

אשכנז היא, כידוע, גרמניה, ולעומתה בשם „כנען“
קוראים הסופרים העברים של ימי הביניים, כפי שהוכח ללא
כל ספק, את הארצות הסלאביות, ובייחוד את בוהמיה, שם
זה — מקורו בדרוש מצד אחד slavi - sclavi פירושו — עבדים
(ולמעשה באו מארצות סלאביות עבדים רבים בראשית ימי
הביניים), ומצד שני — הצירוף התנ"כי „עבד כנעני“; מכאן
„כנען“ ככינוי לארצות הסלאביות.

המלה „שניר“ הזכירה לרש"י או לאחד ממקורביו,
שהעיר על כך את תשומת-לבו, את גלגולה הצ'כי הקדום של
הצורה הטרומ-סלאבית *snegъ (שלג), e הטרומ-סלאבית כבר
נטתה אז ל-^o ומה שמעניין אותנו ביותר, g הטרומ-סלאבית
הייתה באותה תקופה בצ'כית הקדומה בתהליך מעבר ל-h,
ולדעת כל חוקרי הלשונות הסלאביות היה חיתוכה כהגה
גרונני-חוכך-קולי, שמציינים אותו בתעתיק פֹּוּניטי-מדעי באות γ
היוונית. הגה זה נהגה כ- γ (̣) הערבית וכגימ'ל הרפה (ג)
העברית (בפי המבדילים בהגייה בין ג דגושה לרפה), והוא
קרוב לר"ש גרונית.

זיהוי „שניר“ התנ"כי עם *snly הסלאבי בתקופת רש"י
הוא הוכחה נוספת להחלפת „ר“ ב„ג“ ובהגאים הדומים לו.
ואגב כך: זיהוי זה מעיד גם על חיתוכו של ההגה „ר“ בפי
רש"י או בפי מודיעו.

והיוצא מזה, כי תיבות הלעז אצל פרשנינו בימי

הביניים יכולות לסייע לא רק לחוקרי לשונות זרות, שמהן
נלקחו הגלוסות (ואמנם רבים כבר הסתייעו בהן), אלא
במידת-מה גם לחוקרי הלשון העברית של אותה תקופה.
במה שנוגע לחיתוכי הגאים ולמשמעות המלים המבוארות
ע"י הגלוסות.